

Hypnotizem in njegovi pojavi.

Čital stud. med. **Josip Rakež** v seji akad. društva »Triglav« v Gradci. *)

»Dogájajo se reči na zemlji
naši, o katerih se vam niti ne
sanja v šolski modrosti vaše.
Shakespeare: „Hamlet.“

I.

Ni je na našem svetu lepše in veličastnejše prikazni, nego vedno napredujoča znanost človeška. Ona nam razsvitlja temne hodnike prirodnih tajnostij, tolmači njene čudovite, navidezno nerazumne pojave, a zajedno trebi in pometa vse tiste vraže in babje vére, ki navzlic vsi prosveti še vedno kakor pájčevine preprézajo vse kote našega duhá. Med raznoličnimi strokami te obče znanosti medicina gotovo ni zadnja v vrsti, kajti baš v sedanjem stoletji se ona najkrepkeje upira in ustavlja vsem zmotam in vsi vrtoglavosti našega duhá ter ga s pogubonosne stranske poti privaja nazaj do ceste pravega spoznanja.

Za táko stransko pot, za táko zmoto je zmatrala tudi véro v človeški magnetizem, ki se je koncem prejšnjega in pričetkom zdanjega stoletja poprijela ne samó posameznikov, ampak skupnih národov, dà, vsega svetá. A to je baš tisti magnetizem, ki si je dandanes pod drugim imenom pridobil tudi obče znanstveno priznanje, ki sedaj pod imenom hypnotizma slavi nove zmage. Medicina, ki je pred leti proglasila véro v ta človeški magnetizem za frivolno, ta je dandanes najiskrenejša gojiteljica njegova. Res, čudna prikazen, vsekako vredna, da ji posvetimo nastopne vrste!

Kaj znači ime: človeški magnetizem?

Pod tem naslovom se uvrščajo vse óne prikazni, javljajoče se na človeku, na katerega drug človek vpliva s posebnim načinom.

*) Viri. Bäumlér: Der sogenannte animalische Magnetismus oder Hypnotismus. — Leipzig 1881. — Benedikt: Katalepsie und Mesmerismus 1880. — Chambord: Du somnambulisme en général et étio. Paris 1881. — Heidenhain: Der sogenannte thierische Magnetismus. Leipzig 1880. — —: O hypnotismu. „Světózor“ 1887. — Šulek: Životinjski magnetizam. — „Vienac“ 1880. — Weinhold: Hypnotische Versuche. Leipzig 1880. — „Wiener medic. Presse“. Jahrg. 1879—1881. — Dosti zanimivih podatkov sem posnel iz predavanj in poskusov g. prof. dr. viteza Krafft-Ebinga v Gradci. Kar se tiče znanstvenih izrazov, uporabljal sem kolikor možno Cigaletovo terminologijo, ki me je sevéda dostikrat pustila na cedilu. Pis

Znanje tega magnetizma je staro, kakor daleč seza ljudska tradicija. Magi, Šamani in kakor se v obče imenujejo vsi ti čarodejniki in pobožni fanatiki po državah starodavnega orijenta, bili so prvi nam znani negovatelji njegovi. Tajnostna njih znanost je obsezala v jedru vse različne kalí, katere so se stoprav sčasoma razvile v samostalne veje. Obsezala je v sebi kalí alhimije, astrologije, heiromantike, nekromantike in spiritizma. Ni čudo, da se je njeno seme preneslo tudi na stara klasična tla, da se je zlasti Grk s svojo živahno domišljijo poprijel skrivnostne znanosti. Težko nam je sicer ugeniti, kaj se je dogajalo v znanih Elevzinskih misterijah; toda z največjo verjetnostjo se dá sklepati, da so ondu magnetični eksperimenti imeli glavno vlogo.

Ljudstvo srednjeveško je propadalo v duševnem oziru bolj in bolj, pozabivši takó tudi na magnetizem. V 16. in 17. veku so se bavili nekateri učeni menihi n. pr. Cardanus 1551. l., Kircher 1637. l., Schwenter 1636. l. tudi s to stroko ter v svojih delih omenjali magnetičnih poskusov zlasti na živalih. Toda bile so to samó mistične fantazije brez vsake sisteme.

Stoprav v minulem stoletji se začenja dóba njegovega sistematičnega negovanja. Prvi, ki je hypnotizem zopet prinesel na vidik, pridevši mu ime: živalski ali človeški magnetizem, bil je Švicar A n t. Mesmer. V razpravi, s katero si je pridobil doktorsko diplomu dunajske univerze (1766. l.), pretresaval je predmet o vplivu planetov na človeško teló. To delo je neka čudna zmés mističnih fantazij (n. pr.) Kircherja, Schwenterja itd.) z Newtonovo teorijo o éteru. Glavna misel, ki ga je vodila, bila je ta: da je magnetizem óna sila, s katero zvezde nebeske provzročajo na naši zemlji osého in plimo (t. j. mórski pritók in odtók). Ker se pa v človeškem životu prikazujejo fizijologični in patologični pojavi, ki se uprav takó javljajo in ginévajo, sklepal je iz tega, da je ta menjava nasledek magnetičnega vpliva nebeskih teles na ljudski organizem nasledek baš tiste téžne sile, ki provzroča mórski pritók in odtók. — Občevanje s slavnim astronomom jezuitskim o. M. Hellom, s katerim se je Mesmer seznanil za svojega bivanja na Dunaji, provzroči neki prevrat v njegovem mišljenji. Letá učenjak se je bavil tudi z izdelovanjem magnetov, s katerimi je zdravil bolnike. Tudi Mesmer posveti sedaj svojo pozornost mineralnemu magnetu, misleč si: ako ima magnet takšen čuden vpliv na železo, zakaj bi ga ne mogel imeti tudi na živoče teló. Utopljal se je prav fanatično v to svojo misel, ki mu je kmalu prinesla 'dosti privržencev, kakor navadno vsaka nepričakovana novotarija. Prihajali so k njemu bolniki vsake vrste in tudi taki ljudje, ki so se hoteli obvarovati vsake bolezni.

Iz začetka je lečil z magnetom samó posamezne osebe; s časom pa je moral, ustregši vsem zahtevajočim, magnetizovati cela ogromna društva. Bolniki moškega in ženskega spóla so sédli v velíki dvorani v krog, takó da se je vsaka oseba s svojima sosedoma dotikala s palcem svojih rók. V sobi je vladala smrtna tihóta; le hipno so se začuli mehki akordi in turobne popevke, kakor iz daleka. V sredini kroga je stal Mesmer, kakor čarodejnik v temno-rdeči háli ter se je šetajoč od jednega do drugega z magnetičnimi páličicami dotikal bolesthnih mest. Njegovi pomočniki pa so zunaj kroga bolnike z magneti drgnili in gladili. Vsa procedura se je vršila slavnostno in teatralno. Obično se je jako hitro objavila takózvana magnetična kriza; nekatere bolnike je objelo spanje, druge je prijel krč, druge kašelj, druge zopet smeh in jok. To je bilo najgotovejše znamenje, da se je bolezen obrnila na bolje.

Pozneje se je prepričal Mesmer, da dotikanje z magnetom ni baš posebne važnosti in da se dá zdraviti tudi brez tega pomočka. Mislil si je stvar zdaj takó: Magnetična sila se nahaja v sléharnem človeku v blizu jednaki množini. Nekaterniki pa so od prirode obdarjeni s posebnim izrednim bogastvom. Ti mórejo prenašati svoj ‚fluidum‘ tudi na druge osebe, magnetizma potrebne, in so torej kakor nalašč ustvarjeni za zdravnike. Sevéda je samega sebe najprej prišteval med te posebne izvoljence, napolnjene z magnetično milostjo. Vrgel je torej magnetne stráni in zdrávil odslej z golima rokama *), s svojim pogledom, s svojo prikaznijo.

Leta 1775. zgnétel je Mesmer metodo svojo v sedemindvajset pravil ter jih razposlal vsem akademijam in učenjaškím društvom. Spisana je ta razprava v ónem bombastičnem zlogu, ki karakterizuje spise umobolnih, na živcih razdraženih oseb.

V Avstriji Mesmer ni imel dosti sreče s svojim naukom. Sprl se je namreč s svojim prijateljem Hellom, ki ga zatoži kot sleparja. Bil je res pregnan iz našega cesarstva, in véra njegova je bila proglašena za golo prevaro in sleparstvo. —

Odšel je sedaj (1775. l.) v Pariz. Ondukaj, kjer si je slični mu drúg Cagliostro védel pridobiti toliko vérnih dušíc, cvéli so tudi njemu

*) Ta način zdravljenja nikakor ni nov. Že o Pyrrhu, kralji epirskem pripovedujejo, da je lečil bolezní, gladéč bolnike s palcem svoje noge. V novi Eddi čítamo, da je kralj Olaf ozdravljál ljudi, stavljajóč jim nogo na glavo, in o francoskem kralji Franu I. pišejo, da je jetnik na Španjskem zdrávil golšaste ljudi, doteknivši se z roko njih golše. Tudi Shakespeare pripisuje v svojih dramah angleškím kraljem zdrávilno moč, kadar se bolníka z roko dotaknejo.

srečni dnevi. Pridobil si je s svojo teorijo mnogo privržencev tudi med najvišjo aristokracijo. Prve francoske obitelji so ga najele za hišnega zdravnika. Knezi in kneginje so čakali potrpežljivo v njegovi sprednji sobi, napolnjeni ves dan z bolniki, da jih magnetično ozdravi. V obče se je vérovalo, da je Mesmer proučil tajnost prirode, s katere pomočjo spozná vsako bolezen ter jo tudi ozdravi. V tamošnji akademiji znanostij govorilo in razpravljalo se je večkrat o njem in njegovi teoriji. Sodba učenjakov sicer ni bila ugodna, a to ga ni motilo v njegovem početju. Čimbolj se je nasprotovalo njegovemu nauku, tem večje je zraslo tudi število čestiteljev njegovih. Dà, dospelo je bilo že do tega, da je tedanji minister Manrepas, na povelje samega kralja Ludovika XVI., ponudil mu 20.000 frankov letnega dohodka, ako prodá tajnost svojo vladi, ki bi jo objavila v korist vesoljnemu človeštvu. A on ni privolil v to. Kakó tudi? Imel je tehtovite svoje vzroke. Prvič bi se tajnost njegova, jedenkrat objavljena, bila proglasila za smešno igračo. Drugič pa mu je praksa donašala več. Istina je, da si je nakopičil ogromno imetja. A ni mu bilo dano uživati ga. Vélika revolucija, kakor električna iskra pretresajoča národ francoski, prevrnila je prèstol kraljevi in pogòltnila tudi Mesmerjevo slavo in blagostanje. Takó je umrl Mesmer od vsega svetá pozabljen v največji bédi 1815. leta.

Umrl je prerok, a ni umrl nauk njegov. Ko so vtihnili politični viharji, pričeli so zopet ponosno dvigati glave privrženci magnetizma, recte mesmerizma, kakor so to umetnost nazivali po njenem očetú. V vseh večjih mestih so se ustanovila magnetična društva, izdavali strokovni časopisi; skratka: povsod se je magnetizovalo. Način, po katerem so ozdravljali vse možne bolezni, bil je različen. Glavna manipulacija je bila dotikanje in glájenje z rokó. Mesmerijanci so trdili, da je zdravje zavisno sósebno od volje magnetizérjeve, ki mora biti »trdna in energična.« Polagajóč roke na glavo dotičniku so gladili potem truplo po obeh stranéh ter roki in nogi, le prav lahko dotikajoč se kože, dokler ni nastal magnetični spanec. Z nápačnim glájenjem se je izzivalo probujenje. Razločevali so že takrat tri magnetične stópinje: zaspanost ali dremanje, globoko spanje in somnambulizem ali jasnovidnost (clairvoyance). O tej zadnji stópinji so trdili možne in nemožne stvari. Magnetizér je mogel n. pr. dislokovati (preložiti) čute medija t. j. magnetizovane osebe: preložiti vid v prste, takó da je spèč človek z zastrtimi trepálnicami čital s tipom, ali pa preložiti sluh v bližino želodca, takó da je somnambul odgovarjal na besede, šepetane na le-tó mesto.

Jasno vidèč človek je védel povédati, kakó bode iztekla njegova bolezen, nasvetovati pripravna zdravila, podajati vsakatero natančnosti ob oddaljenih osebah, razjasnjevati temna znanstvena vprašanja — se véda vedno in povsod v tistem zmislu, ki je bil magnetizêrju po godu.

Na Nemško je donesel nauk o živalskem magnetizmu znani Lavater l. 1787. Tudi tu se je ta nauk hitro ukoreninil in razširil, ne samó ustno, ampak tudi še več pismeno. V početku našega stoletja imeli so o njem na nekaterih univerzah javna predavanja. Na tisoče knjig se je izdalo v óni dóbi, govorečih o magnetizmu. Goethe se je izrazil o tem nauku blizu takó-le: »Ta stvar ni povse prazna, niti gola prevara; samó ljudje so mi sumnjivi, ki se doslêj bavijo s tem poslom.«

Tudi učeni zdravniki, n. pr. Hufeland, vérovali so v zdravilno moč živalskega magnetizma ter se ga posluževali v nekaterih boleznih. V tej dóbi je vzbudilo sevéda veliko senzacijo mistično delo pesnika Justina Kernerja »Die Seherin von Prevorst.« Dandanes je ne čita nihče več. Sploh se nam danes ni možno vzdržavati sméha, kadar vzamemo v róke kakšno knjigo iz óne dóbe, vidèč, kaj so v ónem času vérovali inače pametni ljudje.

Mesmerijanci so imeli torej lahko delo. Oddaljili so se bolj in bolj od resničnih prirodnih fakt, bližajoč se mikalnejšemu obrtu, navadnemu sleparstvu. Žal, da niso storili tó samó privilegovani profesorji magije in čarodejstva, v njih sledóve so stopili tudi zdravniki zastirajoče se s ščitom znanosti svoje.

Da bi se takšno podlo početje jedenkrat za vselej preprécilo, proglasila je leta 1837. pariška akademija vse magnetične poskuse za pogubno sleparstvo, naloživši težko glóbo vsakomu, kdorkoli bi se iz učenjaških krogov pregrešil proti temu ukazu. Učenjaki evropskega kontinenta so se dali prestrašiti s tem strogim postopanjem. V Angliji in Ameriki so prišle sicer na svetlo nekatere razprave v zmislu Mesmerijancev, a učenjaki so jih prezirali z najglobočjim zaničevanjem. Tudi v Nemčiji okoli l. 1840. že noben prirodoslovec ni véroval več v živalski magnetizem, ki je bil odslêj omejen samó na odre umetniško-sleparskih produkcij. Takó se je spoznala ž njim naša dóba. Produkcije Danca Hansena so morale celih pet let (1876—1880 l.) vzburjati občinstvo vélikih mest osrednje Evrope, predno so provzročile tudi pozornost učenjaških krogov. V tem je bila sicer pomrla óna generacija zapriséženih protivnikov magnetizma; toda tradicija nevére in preziranja je prešla tudi na njih potomce. Vender se je našlo nekaj fizijologov, prostih ónih predsodkov, ki so jeli tajno posnemati

Hansenove eksperimente. Bili so to sósebnó profesorji Heidenhain, Berger in Grützner v Vratislavi, Weinhold in Opitz v Kámenici. Ko je vsak prirejen poskus pokazal bistveno neovržno resničnost nekaterih pojavov, poprijela se je zdajci cela vrsta učenjakov te dozdej pozabljene stvari, izkušajoč raztolmačiti jo z znanstvenega stališča. Magnetizem je vstal zopet od smrti. Sevéda pod drugim imenom. Kot hypnotizem (grški ὑπνος = sèn), katero ime mu je pridejal l. 1841. James Braid, angleški zdravnik v Manchesteru, pridobil si je obče svetsko pravo in znanstveno priznanje; a moral je tudi za vselej sleči svojo čarovno blestečo magnetično hálo.

II.

Jako težko je, vse óne čudne, pestre hypnotične prikazni zlití v celóten obraz, vse raznolične pojave predočiti v jasni podobi. Literatura o hypnotizmu je v zadnjih sedmih letih gorostasno narasla; a vender ne nahajamo niti v dveh razpravah popolnega soglasja. Izkušal bom po skromnih svojih močeh razviti pred tabo, blagovoljni slušatelj, podobo hypnotizma, ki mora v časih denašnjih zanimati vsakega omikanca, kajti ona ni samó medicinične, ampak obče človeške važnosti.

Odgovarjati mi je najprej na vprašanje: kakó se hypnotizuje?

Kamenje bi nosil na Kras, ko bi hotel razkladati, kakó se na človeku izzivlje pijanost. Saj je čezmerno použivanje alkoholičnih tvarin tudi čednost marsikaterega Slovenca. Na človeku moremo provzročiti tudi umétalno pijanost ali narkozo, ako mu damo dihati omamljajoče páre étera ali kloroforma. Da izzivljemo hypnozo, ni nam treba nikakih neposrednih pomočkov. A vender je hypnoza stanje, ki se dá najbolj prispodabljati pijanosti ali narkozi. Dobé se nekateri ljudje trdéči, da je vsaka pijanost kratko trajajoča blaznost. Ako trdé ti ljudje pravo, tedaj je tudi hypnoza blaznost in sicer umétalno provzročena prehajajoča blaznost.

Omenil sem že, kakó so Mesmer in njega privrženci zvrševali poskuse svoje. Po potrebi so prenašali svoj fluidum s sebe na osebo magnetizma potrebno.

Hitro potem pa so odvédli fluidum iz bolestnih mest s páličastimi magneti kakor s strelovodom. Pozneje je bil Mesmer osvedočen, da vpliva na osebo s svojim magnetizujučim pogledom, da razdelí ter izvleče fluidum tudi s samima rokama. A konečno se je prepričal, da je glavni in jedini 'agens' njegova krepka volja, ki sáma zadošča in

namešča vse druge pomočke. K sličnemu prepričanju so dospéli tudi učeni trezni preiskovalci. Ni istina, da je k provzročevanju hipnoze potrebna kakeršnakoli posebna manipulacija.

Jedini neobhodni pogòj je, da eksperimentator vzbudi v objektu neobično živo duševno napetost in pozornost.

Vsak pomoček, s katerim se fiksuje človeška misel, imenovati moremo dober hipnotičen pomoček. Izkušnja je učila, da se poskusi najlepše vršé v velikih, praznih prostorih, v tišini, v pólumraku. Eksperimentator mora biti takten, védeti mora, kogá ima pred seboj. Časih je treba, da se véde skrivnostno in slavnostno. A baš tisto mištično mrmranje, ki imponuje prostodušnim lehkóvrcem, utegne pri drugem objektu vzbuditi smešen vtisek.

Najboljši pomoček, da se doseže óna krčevita, napeta pozornost, so jednolični vtiski na človeška čutíla. Na tá fakt se naslanjajo vse stare in nove hipnotične metode.

Izmed naših čutíl je okó najposlušnejše ukazom naše volje in se tudi najhitreje dá porabljeti. Zato pa je fiksovanje očesa že zdavnaj imelo glavno vlogo pri provzročevanju hipnoze.

Mesmer in nasledniki njegovi so magnetizovali »medium« s tem, da so mu neprestano gledali v oči. Pri tej priliki se je baje čestokrat dogájalo, da je magnetizérja samega objel magnetični spanec, dočim je medium še bedél. Angleški kirurg Braid (ki se je v Indiji seznanil s to umetnostjo) prilepil je objektu kosce plute (korka) na čelo, ukažóč mu, naj neprenehoma gleda nánj. Indijski fakirji hypnotizujejo se samí s tem, da neprestano škilé na končino svojega nosú, pri tem stojèč ter sapo náse držèč. . . .

Hansen je uporabljal blestèč steklèn gómb, v katerega je morala oseba pet minut gledati. Položil je gómb na nosno korenino. Oseba, da bi videla predmet mora'a je škiléti na notri in navzgor. — Že egiptski čarodejniki so hypnotizovali osebe s tem, da so jim dali neprenehoma gledati kabalistična znamenja v sredini lesketajočega se kristalnega krožnika. —

V slučajih se doseže hipnoza tudi na lažji način. Pisatelj teh vrst je videl na svoje oči, kakó je hypnotizér histeričnega dečáka vspaval samó s tem, da je pred njim sedèč posnemal trudnega in zaspanega človeka. Tekom dveh minut se je lotilo dečáka globoko letargično spanje. — Fotografii pripovedujejo, da osebe, ki se dadé fotografovati, često ostajajo v ukaznem jim položji in da se morajo vzbuditi kakor iz spanja, ko se je fotografovanje dovršilo. V takih slučajih nastaja hipnoza od samega fiksovanja očesa.

Mesmer je uporabljal v svojih sejah tiho jednoglasno godbo. Nekaterniki priporočajo, naj se posluša šumljanje studenca, tuljenje višre ali kakšen drug jednoličen prirodnin zvok. Pomoček, ki nam je vedno pri roki, imenovati se more ščrkanje naših hišnih úr. Prof. Heidenhain v Vratislavi je vspaval na tá način tri dijake.

Drugi hypnotični pomoček so dražila na tipni čut. Znano je, kakó je z drgnenjem in glájenjem hypnotizoval Mesmer in njegova šola. Ni treba dolgotrajnega drgnenja. Obično zadošča, da se položi roka na čelo in da se gladi obličje. Isto se navadno doseže z lahkim udarcem na trepálnice, z mirnim pritiskom na čeljusti. Tudi toplina deluje v istem zmyslu. Zato mora roka eksperimentatorjeva biti vroča in vlažna. Česanje z gladkim glavnikom, drgnenje z mehko krtačo dovede k istemu zmotru. V Indiji je bilo za to zvrho v navadi peró modre papige ali belega fazana.

V orijentu se neguje še dandanes pobožni autosomnambulizem. Derviši klanjajóč glavo kričé takó dolgo svoj »Allah!«, dokler se nesvestni ne zgrudé na zemljo.

Kakor je iz tega razvidno, ni bilo nikoli treba kake izrecne metode. Izkušnja je pokazala, da je najtežje prvikrat izzvati hypnozo. Prvi poskus destikrat ni uspešen; kakor hitro pa se jedenkrat dožene, tedaj ima eksperimentator potem lahko delo. Kdor podlegne pri prvem poskusu, podlegne tudi pri drugem, tretjem i. t. d. vedno lože. Radi tega napenjajo magnetizêrji baš pri prvem poskusu ves svoj trud. Hansen n. pr. ako ga fiksovanje očesa ni dovedlo do zaželenega zmotra, začel je gladiti, pomagal si je s pritiskom na lobánjo, na podšijak (zadnji del vratú) in ako je bilo vse to zamán, porinil je konečno glavo z vso silo nazaj, takó da je obraz od krvi zatemnel. — Da se tudi drugi pot doseže hypnoza, treba je dosti menj intenzivnih dražil. Saj se človeško teló prvikrat upira proti vsakemu nenavadnemu vtisku (n. pr. če skočiš prvikrat v vódo, poskušiš prvikrat pušiti tobak i. t. d.); v drugič pa je že navajeno.

Ako je bilo objektu prvikrat treba krčevito napenjati okó 5 do 15 minut, zadošča pri drugem poskusu glájenje rame, desetikrat morebiti samó magnetizujoč pogléd ali lahen zatisek trepálnic, dvajsetikrat se dá oseba že hypnotizovati »par distance«. Reče se ji n. pr.: »Jutri popóldne ob jedni uri te bodo iz daleka hypnotizovali. Pazi torej!« In res! Samó spomin na te besede deluje s táko silo, da oseba ob dogovorjenem času pade v hypnozo.

Da more človek tudi samega sebe hypnotizovati, dokazujejo že omenjeni indijski fakirji, ki si za predmet neprestalnega svojega gle-

danja izberó končino svojega nosú ali pa tudi oddaljenejšé dele svojega telesa. — Samovoljna hýpnoza se je opažala često pri godcih igrajočih na kakem vrtu, ki od dolgega časa na katerikoli predmet gledajoč v míru božjem zaspé, dokler jih ne vzdrami klic kapelnikov.

Človek utegne tudi proti svoji volji pasti v hýpnozo, ako si je z večkratnim ponavljanjem pridobil naklonenost zánjo.

(Konec prihodnjič.)

Iz domače zgodovine.

Píše Ivan Vrhovec.

IV.

Francozi v Novem Mestu.

(Konec.)

prišlo je še hujše! Ko so kmetje zvédeli, da so se uprli Tirołci in Francoze nekaterikrat dobro pretepli, jelo je tudi nje šégetati po vseh udih. Najprej so vstali Kočevci ter se uprli plačevanju, toda Francozi so jih kmalu ugnali. Imeli so zatem ves mesec mir, ali v nóči od 8. do 9. dné oktobra je završalo znóva in to na dveh krajih, v Kočevji in v Metliki. Vsa južna meja kranjska je bila zdajci na nogah. Kmetje so mnogo Francozov ujeli, še več pa jih pobili in se z njih orožjem oborožili. Razdraženi so bili po neusmiljenih garnizérjih že dovolj, a prihajali so k njim še prejšnji avstrijski uradniki ter jih vspodžigali. Jeden glavnih vsodbujalcev proti Francozom je bil grof Turjaški, ki je bil pač proti svoji volji v francoski službi okrožni komisár v Postójini. Pri tej priliki bodi rečeno, da niso imeli Francozi v početku bivanja svojega na Kranjskem niti jednega prijatelja. Uradniki so jim stavili ovire, kjerkoli so mogli, kmete so Francozi razdražili s pobiranjem vojne naklade, plemstvo in duhovščina pak je bila sovražnik Francozov že po tradiciji. Le malo je bilo plemenitažev, ki so si izkušali s servílno udanostjo nakloniti prijateljstvo Francozov. A zdaj, ko je bila vsa Dolenjska na nogah, gorjé jim! V Kočevji so kmetje nekega komisárja Gasperanija, ki je celó strogo in neusmiljeno pobiral naklado, vlačili po cestah in razmesarjenega pehnili v járek ob cesti!

Takrat so imeli Francozi v Novem Mestu polk italijanskih vojakov, katerim je zapovedoval general Zucchi. Ko se je vnel upòr v

Hypnotizem in njegovi pojavi.

Čital stud. med. **Josip Rakež** v seji akad. društva »Triglav« v Gradci.

III.

Dozdanja razprava bodi nam prehódni most, po katerem pridemo k pristnim pojavom, v katerih se nam hypnoza predočuje. Skoro vsi skrbni opazovalci so dospeli do soglasnega mnenja, da se ti pojavi dadé uvrstiti v tri obrazce, ki se natančno strinjajo s podobami treh duševnih boleznij: z lethargijo, katalepsijo in somnambulizmom (snohojo). Kar učini priroda v pathološki (bolestnem) stanji človeškega telesa, to doseže eksperimentator z umétnim hypnotičnim poskusom.

Lethargija je živčna bolezen, javljajoča se s tem, da človek pade v globoko, razno dolgo (čestokrat po cele tedne) trajajoče spanje, iz katerega se ne dá vzbuditi z običnimi pomočki. Ta bolezen je zeló redka, a vsaj v časnikih dostikrat čitamo o enakih slučajih. — Tudi pri poskusih se dogaja često, da hypnotizovani objekt trdno zaspí. Nekateri avtorji proglašajo ta eksperiment ležnjivim. Drugi pravijo, da je to lethargična hypnoza ter pripovedujejo iz svoje izkušnje, da vsaka hypnoza sama sebi ostavljena prehaja v priroden, nekoliko ur trajajoč spanec, iz katerega se oseba vzbudí na navaden način. Z drugimi slóvi: Vsaka hypnoza se konča z lethargičnim stadijem. Vsekako je istina in o tem sem se prepričal sam, da se hypnotična lethargija od navadnega spanja bistveno ne razločuje. Kakor mi iz prirodnega spanja, takisto se vzbudé tudi hypnotiki iz lethargije manéč si očí ter začujeno okrog sebe gledajóč. Ker torej to lice hypnoze ne kaže drugih posebnih znamenitostij, bilo bi odveč, ako bi o njem še dalje razpravljali.

Tudi katalepsija (odrvenélost) je znák onemoglega živčevja in je takó redka, da ima jedva jeden izmed sto zdravnikov priliko seznaniti se z njo. Prikazuje se v podobi, v kateri dotlej povse normalen človek izgubi vlado nad svojimi čuti in samovoljno ugibčnostjo.

Njegovo teló ostaja v položji, v katerem se je nahajalo pred napadom. Mišičje mu je mehko kakor vosek, udje se dadé spraviti v kakeršnokoli pozicijo. Čudno je pri tem, da teló ostaja tudi v položji najprotivnejšem svojemu ravnotežju. Navadni človek bi v njem ne

vztrajal niti jedno minuto. Dozdeva se nam, kakor bi bili nogi k tlòm prirasli.

S hypnotičnimi manipulacijami moremo izzivati pojave, ki so na lás podobni prirojeni otrplosti ali katalepsiji. Sevéda se ta otrplost ne javlja pri vsakem hypnotíku na enak način. Nima sléharen človek jednako zdražljivih živcev in jednako močnega mišičja. Treba je tudi omenjati, da ima vsak eksperimentator svojo posebno metodo, s katero doseže tudi različne nasledke. Hansen si je izbiral za takšne poskuse ljudi s krepkimi mišicami. S svojim časih' uprav surovim ravnanjem je znal izzvati takšen silovit krč v udih dotičnika, da je oseba z glavo in petámi po dolžini med dva stola obešena obvisela takórekoč v zraku. Konečno je zavoljo 'efekta' sam Hansen sédel na njeno truplo. Takšnih opasnih poskusov že iz človekoljubja niso mogli posnemati treznomisleči preiskovalci. Ali istina je, da mora človek v taki hypnotični otrplosti kakor marmornat kip vztrajati po cele ure. — S pomočjo drugih metod, n. pr. drgnenjem, dotikanjem magneta, odrvené isto takó posamezni udje, posamezne mišice.

Kataleptizovana oseba ostane v dani ji poziciji do svojega prebujenja. Zató je taka oseba najspodobnejši modél za slikarja in zlasti za kiparja. Opravičena je torej slutnja, da so že nedosežni mojstri antike poznali hypnozo ter pri ustvarjanji svojih večno lepih umotvorov uporabljali kataleptizovane modéle.

Kakor v katalepsiji kot bolezni, takisto se tudi v hypnotični odrvenélosti vedno prikazuje popolna brezčutnost in brezbolestnost. Zbadanje z iglo, dotikanje z žgočim predmetom ne provzroča nobenega boleznega odziva. S to okolnostjo so se okoriščevali že nekateri kirurgi. Hypnotizovali so bolnike pred operacijo. Od óne dóbe, ko je zaslúl kloroform kot najspodobnejši pomoček, da se doseže brezbolestnost, morala je menj zanesljiva hypnoza odstopiti. Stoprav v zadnjih časih čujemo zopet, zlasti preko oceana sém, o hypnotičnih narkozah. Ni treba posebno omenjati, da je hypnoza uspešna samó pri lahkih in kratkih operacijah, n. pr. pri izdiranji zób, pri odpiranji oteklín i. t. d.

Kataleptična stran hypnoze podaje zdravniku-strokovnjaku, t. j. fizijologu in patologu neizcrpno gradivo, ki jima služi kot zvezdovodnica v temnih hodnikih živčnih boleznij. V krogih lajikov pa vzbuja druga stran hypnoze najživahnejše zanimanje, in to je somnambulistični stadij. Po vsi pravici! Kajti sém spadajo óni pojavi, kateri najbolj bijó v oči ter vzbujajo največje strmenje s svojo navidezno

nemožnostjo. Ni torej čudo, da so teatralni magnetizérji baš to lice hypnotizma najrajši prikazovali občinstvu svojemu.

Stanje somnambulizma ali snohoje novodobnih avtorjev je óno duševno stanje, ki so ga stari eksperimentatorji nazivali z imenom »clairvoyance«. Nazivali so ga ,jasnovidnost', ker je njegov najznamenitejši znak neka čudovita bistrost čutil. Človek, nahajajoč se v tem stanji, vidi, sliši, čuti z nosom, z jezikom in s tipom, česar navadnemu človeku z vidom, s sluhom in z vsemi drugimi čuti opazati ni možno.

Pri sém spadajočih produkcijah ni nič lažjega, nego hypnotična prevara. Kajti občinstvo, kateremu je že prirodina bistrost jednega čuta časih nerazumna in nedoumna, ne zna razločevati istine od sleparstva. Magnetizér zvrši sprva v naglici nekatere poskuse na znanih, ne sumljivih osebah. Izzivlje pojave, kateri v lajiku vzbudé strmenje in zaupanje nánj, a kateri se fizijologično še dadé raztolmačiti. Kakor hitro si je slepar pridobil zaupanje poslušalcev, začne eksperimentovati z neznanim in izučnim človekom. Taki poskusi napravljajo ogromen vtisek, toda možni so samó s čudesom ali pa s sleparstvom. So to pojavi, ki se pri učenjaških poskusih niso nikoli pokazali. Občinstvo s svojim omejenim obzorjem pa jih zmatra za fizijologične prikazni. Obično se torej magnetizérju vsaka prevara posreči, kajti ljudje mislijo: ako na znanem nam človeku izzivlje takó čudne prikazni, treba tudi vérovati v istinitost ónih pojavov, ki jih prikazuje na neznanci. Tako n. pr. posluša občinstvo strmeč, toda v vérnem stráhu, kakó mu ta »jasnovideča« oseba na gledališkem odru pripoveduje o prigodbah, ki se v istem trenutku na oddaljenem mestu resnično vršé; kajti ona jih gleda, kakor bi bila sama prisotna, zánjo so stene prozorne, zánjo ne eksistuje daljava. —

Grdó bi te gledal marsikateri izmed poslušalcev, ako mu praviš, da je vse to goli humbug, da kàj takšnega ni mogoče. V mističnem svojem nagonu, ki tli v vsacega človeka srci, jamči za istinitost vsega, kar je videl. In število takih ljudij je legija.

A tudi prikazni o povekšani bistrosti čutil v hypnozi se dozdevajo časih takó sumnjive, da jih treba gledati z očesom nevérnega Tomaža. To je zlasti prikazen hypnotičnega bistroida. Videl sem pri prof. Krafft-Ebingu jako zanimive hypnotične poskuse, ali o tem bistroidu ni bilo ni dúha ni sluha. Vender sósebno francoski avtorji, ki so inače vse vére vredni, potrjujejo njega istinitost. Podajem torej nekaj slučajev v blagovoljno presojo.

Taguet je narisal hypnotizovanemu histeričnemu dekletu s svinčnikom in črnilom razne pege na obličji. Odprè ji potem oči ter ji dá v roko navadno popirnato deščico (platnice kake knjige). Jedva vzame deščico v roko, prestraši se. Ugledala je v nji svoje omadeževano lice. Začne sedaj posamezne pege skrbno in s tákšno čistoto izbrisavati, kakor bi se gledala v zrcalu. A ne samó to. S pomočjó te deščice je spoznala tudi vsak predmet, ki so ga ji za hrbtom pokazali. Videla je torej v popirnatí deščici vse kakor v jasnem zrcalu!!

Prav tista ženska je pokazala pri drugem poskusu povečšano delavnost v ó nja. Taguet ji pokaže vizitnico. Potem odide v sprednjo sobo, raztrže tu vizitnico v dróbné kósece in raztrósi jih pod preprogo, pod mize, stole, v steklenice in v žepove navzočnih oseb. Ostali kósec prinese zopet ženski ter ji zaveže oči. Ona ga povonjá, premišljuje par trenutkov, potem pa ubere pot do sprednje sobe. Njuhala je kakor lovski pès. Pred osebami in predmeti, kjer je bil kakšen kósec skrit, ustavila se je in se ni dala odpraviti, dokler si ni prisvojila dotičnega odtržka. Izgubila je nagòn do iskanja potem, ko je že večino kóscév imela nabranih. Istotakó je razne predmete, n. pr. rokavice, ključe, denár vedno oddala pravemu gospodarju, kakor hitro je z vónjem združila roko in predmet. Po prebujenji ni mogla zvršiti ničesar podobnega in se tudi ni spomnila ničesar. — Zanimivo je, da se je pri tej ženski pri jednem in istem poskusu dal zbistriti samó jeden čut — nikoli n. pr. ne vid in vonj skupaj v isti hypnozi.

Po soglasni trditvi raznih avtorjev je hyperaesthezija (čezmerna nenavadna bistrost) sluha v somnambulnem stadiji hypnoze povse obična prikazen. Hypnotik sliši jasno, kar se v vsi veliki sobani govori, razumeje najtišji šepet v daljavi, naznanja prihòd osebe, katere korák že iz daleka čuje i. t. d.

Magnetizêrji se ponašajo, da umejo predstavljati čute, n. pr. sluh preložiti na dlan roke. Hypnotik odgovarja na vprašanja šepetana na prste. Razumeje se, da je v tem slučaji sluh samó zbistren, nikakor ne preložen. Istotakó so prekladali vid na prste. Zavezali so hypnotiku oči, a dali mu v roko popisan popir. On ga potiplje in čita. Toda on ne vidi s prsti, kakor trdi magnitizêr, ampak on ima zbistren tip, s katerim mu je možno razločevati posamna písmena.

Hyperaestheziji čutilj treba pripisavati mnogo stvarij, ki bi se nam inače dozdevale nepojetne.

Drug in najkarakterističnejši znak somnambulne strani hypnoze je izguba svobodne volje. Poskusi nemških učenjakov so doka-

zali, da je človek v tem stanju popolnoma avtomat, ki nima več nobene volje, ki služi eksperimentatorju kakor umétalen stròj. On govori, kar se mu narekava; se li eksperimentator smeje ali zvižga, tudi on se smeje in zvižga. Poskušalec igra na njem, kakor na klavijaturi. — Najlože se napravi iz osebe takšen govoreč avtomat, ako se mu jedna roka položi na čelo, a druga na podšijak. Ta poskús so imenovali hypnotično fonografijo (Echosprache). Opomniti mi je še, da oseba ponavlja samó óne zvoke ali besede, ki jih poskušalec k nji obrnen z močnim glasom izgovarja.

Tudi Francozje so konstatovali, da hypnoza človeku vzame potem svobodno voljo. Ako se človek polagoma vzbuja iz hypnoze, to se neposredno pred povratom do treznega stanja nahaja v posebnem duševnem položju, v katerem na pol bedí, na pol spí. Uporabi li eksperimentator ta ugodni trenutek, tedaj more človeka podvreči kakeršnikoli suggestiji. V takem takozvanem posthypnotičnem deliriju dá se namreč medium pregovoriti do vsake stvari, dá si naložiti vsakeršno povelje (suggestijo). On mora čutiti, misliti, govoriti, delati, kar se mu veleva. Povse nezmožen ravnati se po svoji volji je brezvoljen stròj v rokah eksperimentatorjevih. V ničemer se mu ne more upirati, akotudi ga prisili k najgršim zločinom.

Že v petdesetih letih našega stoletja je védel angleški kirurg Braid, da se dá dá suggestovati tudi čutna mamíla (hallucinacije). Ukazal je n. pr. osebi, naj gleda na obá póla velikega magneta. Reče ji: »Pozor! Glejte odskakujoče iskre!« Ona pa je res videla, kakó od jednega konca podkve leté iskre do drugega póla. Slišala je tudi njih prasketanje. V drugi seji je videla pramenčke na istem mestu, kjer je magnet prej ležal, akotudi je takrat bil odstranjen.

Somnambula použije s tekom pomandrani popir, ako ji rečeš, da je -- potvica; ona gladi in boža isti popir, ako se ji izročá z opazko, da je to drobán ptiček. Pisatelj teh vrst je videl na svoje oči jako zanimive prikazni v tem oziru. — Hypnotizovana oseba je pila vodó za vino, vino za vodó. Poskušalec posadil jo je n. pr. na stol rekoč ji, da se zdaj nahaja v jako mrzli kopelji. In videli smo, kakó so se ji ustna tresla, kakó ji je od silnega mraza kurja pòlt izpreletavala ves život! — Povédal ji je: »Zdaj sva na vrtu.« Izprehajajóč se ž njo po sobi dejal ji je: »Glej luže! Pazi, da si obleke ne pokvariš!« — Privzdignivši krila je skočila čez mesto, kjer bi imela biti luža. — Nekaj časa potem dejal ji je, pokazavši na stoječo osebo: »Glej, to je sadno drevó; otresi je in poberi češplje!« — Ona vse to natančno storí ter s slastjo použiva imaginarno sadje. Istotakó se je dala pregovoriti,

da ima náhod, da ima n. pr. rano na roki; ona vidi teči krí in čuti bolest i. t. d. Vidimo iz tega, da igra hypnoza baš tisto vlogo, kakor óni čarovni napòj v starih bajkah in pravljicah.

Bodi mi dovoljeno omeniti še nekaj takih poskusov. Prof. Krafft je rekel somnambuli: »Ti si odslej dete osmih let.« — Ženska se z vso elementarno silo, brezvoljnega svojega duhá zamisli nazaj v baš tisti čas detinskega življenja svojega. Tedaj prežiti trenutki vstajajo v njenem spominu prikazujóč se v jasni realni podobi. Ona res ni več tista tridesetletna ženska, ona je zopet osemletno dete. — Vpraša jo nekaj iz verozakona, iz prirodoslovja. Ona odgovarja z ónim zategnenim jednoličnim glasom, kakor govoré šolski otroci. Njeno obzorje je baš tako omejeno, kakor takrat. — Narekava ji nekaj stavkov. Ona jih piše s tistimi okornimi potezami in pismenimi napakami, kakor je pisala v óni dóbi, ki je sedela na šolskih klopéh drugega razreda. —

Razumeje se, da jo poskušalec isto tako lehkó prestvarja v možá, n. pr. v vojaka, v kakšno žival i. t. d.

Berillon je uvedel neko deklico z udarcem na témeni v somnambulno stanje. Ukazal je igrati na muzikalnem stróji, sam ji je deklamoval lepe vërze iz kake drame, a potem ji čital prijetne anekdote. Deklè je poslušalo z napeto pozornostjo. Črte njenega obličja menjavale so se živo po različnosti predavanih stvari. Védla se je, kakor bi se dejanje vršilo pred njenimi očmi. Poskušalec ji zamaši sedaj levo uho ter nagnivši se k desnemu šepeče vanje neko lepo sceno o dveh zaljubljenih. Na vprašanje odgovorí deklè, da vidi krajino in osebi; dopolnjuje si to halucinacijo še s svojo domišljijo. V tem, ko je ona še govorila, otvori ji levo uho šepečoč vanje nek grozen krvav prizor. Strah in groza sta se izražala na levi polovici nje obličja, dočim se je desna polovica še smehljala pod prejšnjim prijetnim vtiskom. Berillon ponoví ta poskus ter s pomočjó fotografskega strója posname njeno obličje kažoče dvojen izraz. Jedna polovica žarí v blaženem nasmehu, druga trepeče in bledí v grozi in stráhu! Berillon misli, da je s tem poskusom razrušil harmonično sodelovanje obeh polovin njenih možján, takó da je vsaka hemisfera delovala samostalno.

Suggerovane hallucinacije more eksperimentator menjavati, kakor mu drago. Voda, katere ji dá piti, diši osebi zdaj kakor slátina, zdaj kakor likêr, a pije jo tudi za šampanjca — vse po volji poskušalčevi. — Tudi bolezní se dadé taki osebi v hypnozi naložiti. Poskušalec reče somnambuli z važnim prepričevalnim glasom: »Tvoja desna roka je odslej mrtva.« V istini je ne more geniti, ako tudi napenja ves svoj trud. — Sevéda jo na isti način zopet lahko ozdravi.

Druga primera. Poskušalec pokaže taki ženski ključ, rekoč ji: »Ta ključ je gorčič.« Pritisne ga potem na njene gole prsi in glej! ondu se prikaže opekline kot odtisek ónega ključa, ki je bil sevéda mrzel. — Podaje ji palico z opazko, češ, pretežka je, da bi jo mogla vzdržati. Oseba se trudi, napenja mišice svoje, a konečno paličico vender izpusti na tlà, kakor bi v istini izcрпиła vse sile svojega telesa.

Hallucinacije se dadé izzvati tudi samó s tem, da se udje denejo v neko položje, ne da bi trebalo hypnotiku kàj velevati. Poskušalec ukaže osebi poklekniti, sklenivši ji roki kakor k molitvi. — Osebi se dozdeva, da je grešnica, da klečí v cerkvi; njena domišljija naslika ji vse nadrobnosti tega položja. Vidi tudi duhovnika v ornatu, sliši bučanje órgelj i. t. d.

Suggestije imajo tudi kriminalen pomen. S hypnotiki se morejo zvršiti največji zločini; oni se dadé dovesti k vsakemu prestopku in pregrešku, k sleparstvu, h krivemu svedóštvu, k umoru i. t. d. Zvršé dani jim ukaz bodisi takoj, bodisi ob gotovem času, po nekoliko dnéh, tednih, mesecih — dà, taka suggestija se lahko izteza na cela leta.

Nam se to ne dozdeva verójetno; a največji učenjaki nemški in francoski zatrjujejo, da je istina. In to je baš óni kriminalni moment, kateri od hypnotičnih poskusov strže hálo nedolžnosti. — Noben občan, nobena država, noben zakonodajec ne sme z mirnim očesom motriti pomočka, s katerim se posameznik opleni največje svoje dragotíne, svobodne volje, s katerim se storí sam stròj, služèč v zvrševanje kriminalnih dejanj. — Hypnotik, kateri v treznem stanji izpolnjuje dano mu povelje, ne čuti, da ne dela záse; on se ne spominja, da mu je bila suggestija naložena, niti ne vé, od kogá je dobil ukaz. Spomin na hypnozo vzpuhtí popolnoma iz njegove pameti, a povelje ostaja v nji kakor živálji nagón ter vzbudivši se ob gotovem času z elementarno silo žene človeka k dejanju. —

Lajiku se dozdevajo take reči pustolovske; in vender nam podaje normalno spanje in še bolj bolešno spanje habituelnih somnambulistov (mésečnikov) dosti analogij.

Léžeš zvečer spát s trdnim sklepom: jutri treba ob peti uri vstati, kajti ob pólušestih moram sésti na vlak. Gotovo se prebudiš sam, čeravno si morebiti navajen spavati do osme ure.

Mésečnik vstane z ležišča, hodi po sobi ali po vsi hiši okoli, seza po raznih predmetih, začnè tudi navadno delo, s katerim se je bavil, predno je légel spát. Znani so slučaji, da so dijaki dogotovili

svoje naloge, odvetniki pravdne svoje spise, zdravniki pisali recepte — znova lègli, a zjutraj niso védeli o ničém.

O maršalu Moltkeji se pripoveduje, da je za zadnje francosko-nemške vojne nekoč po nôči v somnambulnem stanju dajal ukaze za vse tri armade; a drugega dné se ni malo prestrašil, ker se ni mogel ničesar spomniti. V srečo so delali njegovi možjáni tudi v mračnem stanju baš s tisto genijalnostjo kakor v bedéčem položju.

Hypnotika dovesti k zločinom, moglo bi se nam zdeti docela nenaravno podjetje. A izkušnja je kazala, da je hypnoza oster meč, brušen na obéh stranéh. Poskušalec more z jedno ostrino raniti svojega neprijatelja, a druga utegne se obrniti tudi proti njemu samemu. — Človek izgubi sicer spomin na vse, kar se je ž njim v hypnozi godilo, ali v novi hypnozi more se zopet spominjati na vse podrobnosti. To je istina, ki jo opažamo tudi v navadnem spanju.

Sèn se jako lahko pozablja. Zaman se trudimo rano v jutru, da bi se spomnili nánj. Njegova senca gineva bolj in bolj in nimamo pomočka, da bi jo zadržavali. Ako smo ves dan zaman premišljevali o njem, utegne se zgoditi, da se nam v nôči nepozvan povrati. Sèn denašnje noči je morebiti ponavljanje ali pa nadaljevanje snà v včerajšnji noči ali pa tudi že davno minulega snà. — Človek more torej imeti dvojno svest: jedno v budnosti, drugo v mračnem stanju. To veljá takisto o hypnozi. Kar se je pri prvem poskusu zasnovalo, more se pri drugem poskusu razkriti. — N. pr. eksperimentator hypnotizuje neko osebo ter ji v hypnozi dá suggestijo (povelje), s katere izvrševanjem se poškoduje tretja oseba bodisi na telesi ali na imetji. Hypnotika zasačijo, hotečega izvršiti ukazani mu zločin. Tirajo ga pred sodnika. Le-tá se prepriča pri zaslišanju, da hudodelnik nikakor ne zna utemeljiti svojega čina. Pokliče torej zdravnike-strokovnjake in dovoli v njih svèt, naj se zatoženec hypnotizuje. V hypnozi se razjasni vse. Osnovatelja primejo ter kaznujejo.

Ako bode hypnoza z vedno bolj rastočo veljavo svojo predirala v bodočnosti še širše kroge, bode gotovo činitelj, s katerim mora računjati tudi državno kazensko pravo. — To nam jasno kažó dozdanje vrste.

Da dopolnimo podobo svojo, treba nam tudi omeniti, s katerimi pomočki se hypnotiki zopet prestavijo v normalno bedéče stanje. Skoro vsi avtorji se strinjajo v tem, da prebujenje nima posebne težave ter da se dá doseči s' primerno slabimi dražili, s pihanjem v obličje, z udarcem na ramo, s krikom na uho i. t. d. Videl sem, kakó je hypnotizér prebudil žensko s tem, da ji je zapo-

vedal, da se mora vzdriniti iz spanja, kadar on došteje: jedna, dvě — tri! To se je tudi natančno zgodilo.

Vsekako je zanimivo, da se takó zlahka dá prerušiti stanje, katero, samemu sebi prepuščeno, utegne trajati po vsa leta. Vender pa so v literaturi zabeleženi slučajji, v katerih se hypnotik na vse te načine ni dal prebuditi v ne malo zadrego eksperimentatorjevo. Trebalo je poseči po druge krepkejše pomočke, n. pr. po galvanični tok. —

Da ni vsak človek sposoben za hypnotičen poskus, bilo je znano že starim magnetizêrjem. Rekali so: medija so dobra ali slaba. Tudi novodobne izkušnje potrjujejo, da je naklonjenost posameznika k hypnozi jako različna. —

Razpravljalo se je tudi, v čem li sestojé pogoji, ki napravijo človeka za hypnozo sposobnega. Ne dá se tajiti, da se Francozje v spoznavanji živčnih boleznij prekósili vse druge národe. Glavno zaslugo si je pridobil slavni neurolog Charcot in njegova šola (Richet in dr.). Le-tá se je izrazil v tem zmislu, da je prvi pogòj — neuropathična predispozicija (naklonjenost, izvirajoča iz bolnega živčevja). Z drugimi besedami: Kdor je naklonjen raznim živčnim in duševnim boleznim, naklonjen je istotakó hypnozi.

Ta trditev se dá izražati tudi naopako: Kdor je naklonjen hypnozi, mora biti nervozen človek in bržkone živčevje njegovo ni več v popolnem rédu. Dobro zvršen hypnotičen poskus bodi torej svareče znamenje dotičnemu človeku, kajti on nosi v sebi že kalí, iz katerih se zlahka razvije kakeršnakoli duševna bolezen. Kakor silna strast, pijanost, omotica, božjast in histerija, takisto je tudi hypnoza položje, v katerem se dotičnik ne nahaja več v duševnem ravnotežji.

Dobé se nekateri ljudje, pri katerih najnavadnejše stvari provzročajo krč ali omedlevico; so posamezniki, ki n. pr. ne prenašajo alkoholičnih tvarin. Tri čaše piva, ki so normalnim ljudém ljúbo in uspešno krepilo, vzbudé pri takim človeku celo vrsto boleznih znamenj, težák jezik, krč v goltanci i. t. d. Psyhijatrija učí, da tudi taki ljudje nosijo v sebi kalí duševnim boleznim in da je alkohol skusílo za jakost živčevja.

Po nauku Francozov treba torej naklonjenosti k živčnim boleznim, da je možno človeka iz duševnega ravnotežja spraviti v pólmračnost hypnoze.

Temu nasproti trdé Angleži, da véšč eksperimentator more hypnotizovati tudi povse normalnega človeka. Izjema da je samó pri déci in glupcih. K temu mnenju so dospéli tudi v Ameriki, kjer imajo

gotovo dosti izkušnje, kajti ondu se delajo hypnotični poskusi v ogromnem številu.

Našli so se pa zlasti med Nemci izkušeni trezni opazovalci, ki so spojivši obé nasprotni trditvi ubrali srednjo pot, katera je, kakor se kaže, tudi pot istine. Njih tolmačenje podajem v nastopnih vrstah.

Ni prepira o tem, da je naklonjenost k živčnim boleznim za uspešno hypnozo ugodna. Ako Francozje trdé, da je potrebna, to se more tolmačiti s tem, ker oni eksperimentujejo samó z umobolnimi objekti. — Za poskus najugodnejše so hysterične žene in dekleta. Neizogibni pogòj k izzivanju hypnoze je napeta pozornost. Radi tega se ne dadé zlahka hypnotizovati živahni normalni ljudje, ker se njih živi duh ne dá takó hitro upreči v takšen jednoličen tir. Izbruhnejo v smeh, če jih magnetizér z resnobnim licem gladi po udih. Baš iz tega vzroka nima poskus uspeha pri deci in pri topih ljudéh.

Razni národje imajo razno dražljivost živčevja. V različnih zemljah mora torej tudi odstotno število ugodnih poskusov biti različno.

Že zdavnaj je znano, da se morejo hypnotizovati tudi živali. Pred več kot dvesto leti (1644. l.) je opisal učeni jezuitski o. Kircher, (ki je izumil »magično svetilko«) v svoji knjigi »Ars magna lucis et umbrae« zanimiv poskus, ki ga je nazval »experimentum mirabile«.

Kokoši je zvezal nogi. Položivši jo na mizo, potegne s kredo debelo črto na mizi in sicer baš pred njenim kljunom, takó da jo je morala gledati. — Kokoš se ne gane, ako ji tudi véz od nóg odzameš.

V najnovejši dóbi se je bavil s tem živaljim hypnotizmom zlasti glasoviti češki fizijolog Čermák, profesor v Lipskem. On je opazil, kadar človek drží glavo kokoši takó, da mora neprestano gledati v tisto stvar, kokoš po jedni minuti že nepremično ležèč otrpne, ako je tudi ne držiš več. — Kakor kure, takó je uspaval tudi race, gosí, labóde i. t. d. Take živali imajo v hypnozi razklopljene oči, močno dihajo, a ne morejo se premkniti z mesta. Dokler je v tej nesvesti, moreš táko žival spraviti v vsakatero položje, n. pr. iztegniti jedno nogo naprej, drugo nazaj, razprostreti jedno krilo — vse ti mirno prebije, ne da bi se premeknila — a bedeča bi v taki lézi nikakor ne ostala mirna.

Preyer je hypnotizoval mórska svinčéta. Držèč jih za ušesa jim je nasadil škripec na nos. Za pol minute je nastala otrplost. Živali so dale delati s sabo vse, kakor ne bi bile žive in kakor da je njih teló od voska.

Henbel v Kijevu je opazil, da se tudi žabe mogó takó uspavati kakor kokoši. Polóži žabo vznak (na hrbet) in zapreči, da ne more

skočiti na noge. Za 5—10 minut opusti žaba vsako gibanje svojih udov; ako jo pustiš v tem položju, ležala bode po 4—6 úr v popolni brezsvesti samó zató, ker je ta léža zánjo nenavadna.

Težko je ugeniti, ne izvira li takšna katalepsija iz golega strahú. Do tega sklepa nas vodi izkušnja pri drugih živalih. Imamo li ptiča v stisnjeni pésti ter odpremo zdajci roko, takoj obsedí ptič za nekaj hipov na odprti dláni, krčèč se in globoko dihajoč.

V tem zmyslu se tudi živali med sabo hypnotizujejo. Pripoveduje se, da gadje z bleskom očesa svojega omamijo svojo žrtev (golobe, domače zajce i. t. d.).

Tudi na rastlinah so opažali katalepsijo. L. 1711. poslal je La Hire francoski akademiji razpravo o ameriskanski rastlini »*Dakryocephalus*«, katere cvetovi kakor vosek ostajajo v vsakem jim danem položaji.

Treznemu poslušalcu je prihajalo gotovo že večkrat na misel vprašanje: ni li hypnoza škodljiva?

Amerikanec Beard je priredil gotovo več nego tisoč poskusov, a nikoli ni zapazil niti najmanjše škode na duhu ni na telesi svojih objektov. On zmatra torej hypnozo za duševno stanje, ki je še v normalnih fizijologičnih mejah, nimajoč nobenih fizičnih nasledkov.

Sodba avtorjev, ki gledajo hypnozo z drugega stališča, izpada ináče, kakor se razumeje samó ob sebi. Nekateri trdé, da človek po dostokratnem ponavljanji hypnoze zlahka podlegne duševni svoji bolezni. V hypnozi se napenja tetiva pozornosti takó silovito, da sčasoma izginejo zadnji sledovi svobodne volje in na njeno mesto stopi goli avtomatizem. Vsak poskus približa človeka nenormalnemu stanju in sčasoma se izmakne organizem za vselej duševnemu ravnotežju.

Vse take nasprotujoče si trditve so same teoretične hipoteze, ki se doslej še ne dáde podpirati s praktičnimi izkušnjami. A imajo vsaj to dóbro, da svaré lajika, naj ne privoli v eksperiment, ki ga ne razumeje.

Znano je namreč, da so magnetizujoči kruhoborci često z brutalno brezozirnostjo igrali z ljudmi, ki so se prostovoljno oglašali za njih poskuse. Jeden najbolj razslutih magnetizérjev je bil Hansen. Na Dunaji so mu bile daljne produkcije prepovedane po policijskem rediteljstvu, katero si je v to zvrho dalo predložiti votum tamošnje medicinske fakultete. Le-tá votum slóve v glavnih potezah:

Stiskanje žil in živcev na grlu, kakor je to storil Hansen v manipulacijah svojih, utegne imeti nasledke škodljive zdravim osebam. — Isto-takó more trpeti škodo na zdravji svojem človek, na katerega teló,

med dvema stoloma obešeno, magnetizêr séde ali se nánje po konci postavi. Brezzavéstno stanje v obče utegne biti škodljivo za dotično osebo, zlasti ker je bilo provzročeno po človeku nevéščem zdravilstva, ki nima pojma, kar se tiče obsega in nasledkov porušeni živčnih funkcij.

V katero zvrho se torej prirejajo hypnotični poskusi? — Vender ne samó v zabavo prisotnih gledalcev?! — Ima li hypnoza tudi kakšno korist?

Mesmer in njega nasledniki so se ponašali, da z magnetizovanjem ozdravijo vsakatero bolezen. Trditev le-tá se nam dandanes dozdeva smešna, a vender je morebiti zrnce resnice v nji.

Vse vére vredni in kakor se kaže, prvi temeljiti poznavatelj hypnoze, angleški kirurg Braid je zvrševal v hypnozi z dobrim uspehom male brezbolestne operacije. Isti avtor pripoveduje o sebi, da so ga l. 1844. trpinčile neznosne revmatične bolesti. Hypnotizoval se je tedaj sam ter dal povelje, naj ga po pretečenih desetih minutah vzbudé. Vzbudivši se je bil prost vseh bolestij, ki se se povrnile stoprav v osmih dnéh. Po zopetni hypnozi so izginile, ne da bi se prikazale več celih šest let. — O tej priliki opominja Braid na izkušnje zobozdravnikov, da pri mnogih bolnikih izgine bolesti z zoba, kadar zapazijo zdravnikove klešče.

Esdaile v Kalkuti je izdal l. 1854. knjigo, v kateri natanko opisuje nad 200 operacij na glavi, katere je izvéł v hypnozi.

Tudi znameniti pariški operatêr Broca pripoveduje v »comptes rendus« pariške akademije, da je l. 1859. zvršil jako opasno operacijo na hypnotizovani gospé.

V najnovejši dóbi se je prikazala hypnoza kot eminenten zdravilni pomoček zopet na medicinskem obzorji. Marsikateri zdravnik javlja, da je s hypnozo ozdravil n. pr. brezčutnost kože, neuralgije, manjšo korejo (sv. Vida bolezen) itd.

Na kliniki g. prof. Krafft-Ebinga se uporablja hypnoza zlasti pri máternici, histerični božjasti in odrvenélosti. Prepričal sem se sam, da so se dosegli najlepši uspehi.

Zdravniške novine v Franciji patentujejo v zadnjih letih hypnozo tudi za neizogiben pomoček pedagogike.

Lehkomiselna ženska se hypnotizuje. Eksperimentator ji naslika v hypnozi z zgovornimi besedami njeno moralno propast, podaje ji dobre nauke ter ji zapové s suggestijo, da mora odslej uzorno in pošteno živeti. — Probudivši se je bila tá ženska odslej najskesanjša Magdalena.

Bodočnost pokaže, do katere meje seza zdravilna moč hypnoze. Želimo ji najboljšega uspeha ter upajmo, da bode kmalu važen in legitimen faktor v medicinski znanosti.

Preostaje nam še rešiti težko vprašanje: v čem nam je iskati vzroka hipnozi.

Naša dōba je storila že velik korak naprej, ker je dokazala, da hipnoza ni gola prevara, ampak da v istini eksistuje. Kaj je njen pravi vzrok, to se še ni moglo dokazati, ampak samó slutiti. Nekateri učenjaki tolmačijo jo z nastopno hipotezo.

Hipnoza je nasledek porušene delavnosti možjān in sicer ónega dela možjān, ki je organ svesti, namreč možjānske skorje. Kadar se njena delavnost poruši, utrne se zavest. Ko se utrne zavest, izgubi človek svobodno voljo in pade v hipnozo. —

Kakó se pa poruši funkcija možjānske skorje? Ako se v njo dotaka premalo krvi. Če se namreč razdražijo občutni živci, skrčijo se reflektorno (odsevno) óne žilice, po katerih teče krí v možjānsko skorjo. To mnenje podpirajo razširjeni zenici in vse obličje hypnotika, ki je blede, kakor pri mrtveci.

Ako v možjānski skorji primanjkuje krvi, tem več je je pod njo v takozvanih subkortikalnih središčih. Odtod izvira ona čudovita spretnost hypnotika, da posnema in izvršuje vse, kar eksperimentator dela ali mu zapoveduje.

Prvi, ki je z znanstvenega stališča razjasnil čudovite pojave hypnotične, bil je prof. Heidenhain v Vratislavi. Z mnogimi fizijološkimi poskusi je korenito ovrgel splošno mnenje, da se ti pojavi ne dadé raztolmačiti z navadnimi prirodoslovnimi zakoni. Ni najmanjša zasluga njegova, da je s svojim delom »Der sogenannte thierische Magnetismus« Leipzig 1880, zaprečil nevarnost pretečo od strani praznovérstva in misticizma, ki sta s pomočjó hipnoze hotela razrušiti véro v splošno veljavo prirodoslovnih in svétskih zakonov.

Ako bi tudi hipnoza v bodočnosti ne izpolnila optimistične nádeje stavljenе v njo, tóliko je gotovo, da je preiskava njenih pojavov v obili méri poplačala trud učenjakov, delujočih v človeštva korist. Prepričan sem, da ne bode več pozabljena v vekih bodočih.

Z vso pravico smemo pričakovati, da nam bode znanost človeška prikazala hipnozo v še jasnejši podobi, ko nam dokaže tudi njene prave vzroke. Mi pa ji klíčemo s pesnikom:

»Felix, qui potuit rerum cognoscere causas!«

